

ПЕРЕДМОВА

ВІЙНА БЕЗ ПОСТРІЛІВ

Це — книга-біографія; вона невіддільна від особистости автора.

Є три ступені «вростання» автора у свій твір. Перший — це, так би мовити, «чиста творчість»: автор створює в уяві (часом геніяльній) свої сюжети і своїх героїв. Його ж власна біографія не має жодного відношення до твору. Другий ступінь: автор описує те, що пережив, і що є вже твердо відмежоване бар'єром часу. Це, так би мовити, вже «за Дунаєм», і на авторське сьогоднієння має вплив такий самий, як результат битви Ахілла з Гектором з Гомерової «Іліади», що відбулась три тисячі років тому.

Павло Глушаниця репрезентує третій ступінь. Він описує події 50-річної давности, але — живе ними. Ні, не в уяві. Реально... Коли б не хотів сам — його змусили б. Почалося з того, що він дав свої свідчення до книги «The Black Deeds of the Kremlin». У нас багато написано про голод 33-го року. Свідки є. Але які підписи під цими свідченнями? «Харків'янин», «Полтавець»... І подібне. Свідченням, автор яких ховається за псевдонімом — гріш ціна. Павло Глушаниця не ховався. Це відразу помітили там, у царстві «єдиної, неделимої». Факти про їхні злочини, задокументовані на папері очевидцем, їх болюче кусають. На голову Павла Глушаниці посипались проблеми. Перша: його оголосили на Україні «фашистом», «нацистом», бандитом, і чим тільки можна. Тиснули на нього через родичів. Але цей упертий чоловік з квадратною постаттю не злякався. О, скількох Українців перетворили на м'який віск, залякавши кегебівською пліткою, ширеною пошепки від парафії до парафії, од бари до бари: тихо будь, «бо родичі потерплять». Глушаниця, нащадок гайдамаків (у його селі є ще живі спогади про Коліївщину) поставився до цього просто, по-чоловічому: як уже йдеш до лісу, то вовка не бійся. «З родичами буде, як Бог дасть. А правду хтось мусить сказати», — ось його позиція.

Він виступив на «Радіо Канада», відповідаючи на наклепи. Його чули в рідному селі, і по всій Україні. Але це ще не був кінець. Глушаниця переконався, що Хрущов і Брежнєв мали в Канаді добрих помічників, не гірших, як у Кремлі. Його вигнали з праці; довгі роки він домагався відшкодування,

а потім пенсії. Отак легко воювати з Кремлем на вільному Заході. «Піс-мувмент» лякає людей третьою світовою війною. Павло Глушаниця уже пережив її. Хто-хто, а він зрозумів, як Москва без пострілів завоювала за 40 літ півсвіту. Третя світова війна уже відбулась; у тому й полягає успіх Москви, що люди її не помітили, дивлячись на телевізію.

Чим цінні спогади Глушаниці? Перш за все — фактами. У спогадах дана повна статистика трагедії 1933 року (і взагалі 30-х років) у селі Новоселиця на Житомирщині. Не лише цифра, скільки вмерло — але й подане кожне ім'я! Зрештою, якимсь ім'ям пам'ять могла пропустити через 50 літ, і в такого типу спогадах завжди може трапитись неточність. Але **атмосферу** того часу вигадати неможливо. Вона передана дуже інтенсивно. І тому розповідь Павла Глушаниці — **вбивчо переконлива**. У цьому — найбільша цінність книги.

Статистика 1933 року наразі схована у кремлівських архівах. Колись ми до неї доберемося. На все свій час. Скільки б не крутилося, а змолотися мусить, каже українська приказка. Покищо маємо архіви Чорнуського району на Полтавщині. Їх НКВД не встигло вивезти: Німці наступали надто швидко. Архіви ці щасливо потрапили в руки Українців у 1941 році, були вивезені на Захід, а потім опубліковані. Вони дають (на матеріалах одного району) певну базу для підрахунків смертності у 1933 році. Спогади Глушаниці — на матеріалах одного села — доповнюють Чорнуський архів.

Потребуємо такої статистики з інших сіл — десяти, двадцяти, тридцяти... Тоді встановимо обгрунтовану цифру українських втрат у 30-ті роки.

Це наша зброя.

Спогади Павла Глушаниці виходять як чергова книга у серії «Літопис льодового походу». Чекаємо на нові спогади. Пишіть! Поки живі, поки серце і розум ще служать — передайте свій досвід майбутній Україні. Не забирайте його в могилу. Факти збережені в архівах; але **атмосферу** часу не передасть ніхто, крім учасника подій. Це незамінний матеріал для формування майбутнього Українця. **Динеміт історії** — ось що найбільш потрібне, аби прокласти дорогу для майбутнього ходу **Нації**.

Павло Глушаниця уже вклав свою зернину динаміту в майбутній вибух української сили.

ВАЛЕНТИН МОРОЗ

Це була помста над українським селянином за революцію і відокремлення України від Росії у 1918 році. Селяни дали своїх синів і дочок на боротьбу проти білої і червоної московської окупації. Ленін перемиг українську армію за допомогою західних держав, які давали колосальну допомогу як білій армії, так і червоній. Вся ця допомога була дана проти молоді української держави, яку західні держави не хотіли визнати.

Вже в 1920 році ЧК почало розстрілювати тих селян, які боролися проти ленінської комуні. У 1921 році всю землю було відібрано від багатих селян і розподілено її між бідними, які не мали землі або були малоземельними. В 1924 році знову була земельна реформа: знову всю землю було забрано від селян і порізано її наново. На кожну душу давали тільки один гектар.

В 1928 році Сталіном була проголошена перша п'ятирічка. Тоді селян поділили на групи: куркулів, середняків і бідняків. Була така організація, яка називалася Комнезам. До цієї організації належали бідні й середні кляси селян. Куркулів до цієї організації не приймали. На куркулів накладали бойкот, їм заборонено було заходити в кооперацію, до лікаря. Їхніх дітей виганяли з школи. Якщо б із куркульської родини хтось зайшов до хати, яка має комнезамівську посвідку, то ту посвідку у них відбирали, а родині причіплювали звання «підкуркульника». Усі привілеї для тієї родини були заборонені, так само як і куркульській родині.

Я хочу навести один приклад, для того щоб була ясніша картина. Гульчак Мотря Захарівна, рік народження 1900. Її чоловіка у 1920-ті роки було мобілізовано у червону армію, і його відправили у Казахстан. Коли у війську з'явився тиф, то її чоловік там помер. Його жінка, з однорічним сином Олександром, залишилася вдовою. У 1924 році, при наділенні землі, їй, як вдові, що її чоловік помер у червоній армії, наділили 4 гектари землі, дали і на чоловіка 1 гектар більше. Червона армія дала матеріялу на побудову хати і інших будинків. Це все було призначено для його сина Олександра, який залишився сиротою.

У 1928 році Гульчак Мотря потрапляє на «чорний список». Її розкуркулили, забрали все майно, вигнали з хати, а

майно було продане на публічних торгах за безцінок.

Була зима 1929 року. Перед Різдвом на сільраді і коло кооперацій були такі вивіски: «Хто візьме куркульську родину до хати або пустить до хати погрітися, то буде позбавлений комнезамнівських привілеїв». Глушаниця Ольга, вдова, мала троє дітей, вона була ріднею дядька Мотрі Гульчак. Вона взяла Мотрю із сином на Різдво до себе до хати, щоб погрілися. Хтось заявив у сільраду, що Глушаниця Ольга пустила до хати куркульську родину, Гульчак Мотрю з сином, якому було неповних 10 років. Надворі було вже темно, коли до хати на чолі з Фальбушенком, вскакує ціла бригада. Ольга варила вечерю. Вона засипала пшоно у горщик, бо варила пшоняний куліш. Їй не було куди подітися з ворочком, де було пшоно; вона взяла ворочка з пшоном, підняла спідницю і положила його між ноги. Опустила спідницю і стала перелякана у коцюбах і стоїть. Активістка Шабатин Килина вскочила у хату і побачила на припічку горшка. Взяла ложку, поколотила, і побачила, що у тому горщику варився пшоняний куліш. Шабатин крикнула: «Тут вариться пшоняний куліш!» і пхнула Ольгу від печі. У той момент з-під спідниці Ольги випав ворочок з пшоном. Килина крикнула: «Куркульського недобитка трусни — він пшоном розсипиться!» — і вхопила того ворочка. В хаті була наймолодша дочка Ольги Настя. Коли вона побачила, що активістка ухопила ворочка з пшоном, то кинулася видирати його. Між Настею і активісткою зав'язалася боротьба. Насті було у той час 15 років. Коли Фальбушенко побачив, що ворочок уже в руках Насті, підбіг на допомогу активістці, вихопив револьвера і вдарив ним Настю між плечі з усієї сили. 15-літня дівчина впала на долівку, у неї із рота і носа бухнула кров, і вона знепритомніла.

А у хаті активісти все грабують: забрали коні з возом, корову, овечки, кури, поросля, увесь реманент, усе збіжжя, яке було, всю одіж, скриню, подушки, стола, лавку, розвалили піч і лежанку, побили вікна посеред зими. «А тепер ти будеш грітися з куркулем»,— сказав Фальбушенко і одібрав від Ольги комнезамнівську посвідку.

А Настя лежала нерухома на долівці. Дехто з активістів ще носком штурхав і казав: «Бач, як придурюється, куркульський недобиток».

Старших двох сестер, Марини і Явдохи, не було вдома.

То ж було Різдво Христове, молодь собі забавляється допізна. Коли вони прийшли додому, то побачили, що всі вікна побиті. Вони кинулись до хати, чують материний плач. Засвітили світло і побачили, що робилося в хаті. Марина і Явдоха знали, де лежали сірники, підійшли до комина шукати сірників, а комин розвалений. І в той момент Марина стала ногою на Настю. Вона відчула, що стала ногою на якийсь труп. Марина з переляку закричала, а мати слова не промовить, тільки плаче і держить закривавлену Настину голову на колінах. Коли дівчата йшли додому, то під ногами сніг тріщав. Олександр думав, що повернулися назад активісти. Він прищулився у куточку і сидів тихо, але коли почув голос Марини, то сказав: «Не шукайте нічого, все побите, бо тут була «червона мітла» на чолі з Фальбушенком. Все забрали, а решту порозвалювали, а вікна побили.»

Явдоха побігла до сусідки, постукала в двері. Килина через двері запиталася: «Хто такий?». Килина сказала: «Я бачила все, а в хату не пущу». Явдоха побігла до другої хати, постукала у вікно. У хаті світилося ще, бо там жила Явдошина колежанка, яка була разом із Явдохою на забаві і разом ішли додому. Явдоха крикнула: «Дядьку, одчиніть!». Раптом двері відчинились, Явдоху шарпнули до сіней, і двері скоро зачинились. «Що таке?»— запитався Мехтод. Явдоха розповіла: «Червона мітла» все замела в нас. Вікна у хаті побили, сестру Настю Фальбушенко убив». Явдоху просили, щоб вона не кричала, щоб сусіди не чули, бо докажуть до сільради і завтра буде нам те, що вам було. Явдоха замовкла і тихо стала просити: «Дядечку, допоможіть нам!». Мехтод сказав Явдосі: «Ти сиди тут тихо, а я піду поза клуні і хліви, зайду із города до хати, щоб ніхто мене не бачив». Явдоха сказала, що лямпку забрали, немає чим і засвітити.

Мехтод узяв свого ліхтаря з собою і пішов. Коли він увійшов до хати, було дуже холодно, так само як надворі. Мехтод засвітив ліхтаря у сінях і увійшов до хати. Він побачив, що на долівці лежала Настя, коло неї сиділа її мати, держачи Настину голову на колінах і гірко плакала. Мехтод підійшов ближче із ліхтарем і побачив, що Настя ще жива. Тоді він скинув з себе кожуха, угорнув Настю в свій кожух, взяв на руки і поніс до себе до хати.

Нагорняк Мехтод забрав усю родину до себе до хати. Коли прийшли до хати, тоді огляділися, що немає Олександра, сина розкуркуленої матері, який був тоді в хаті і

через якого потерпіла ця родина. Десятирічний хлопець вискочив з хати посеред ночі і побіг до свого діда Захара, який мурував у хліві лежанку, щоб узяти свою дочку із сином до себе і разом жити. Гребінатий Захар мав свою хату. Його син Петро був одружений, і його жінка заборонила, щоб Мотрю з сином взяти до хати, бо боялася, щоб через них і їх не вигнали. Тоді батько взяв собі хліва, а синові оставив хату, і в хліві мурував собі лежанку на скору руку, щоб спасти свою дочку з сином від холодної зими. Коли Олександр прибіг до діда і постукав, дід думав, що це «червона мітла» прийшла до нього. Він думав, що хтось заявив про його плян, а найбільше він думав на свою невістку, що це вона заявила. І тому він не спішить відчиняти. Олександр догадався про це, він притулився між дверима і одвірком і сказав: «Діду, це я, Сашко».

Олександр був дуже переляканий, зуб на зуб не попаде, так змерз, бо його дід жив більше як півкілометра від Ольги. Питають його, що сталося. Дитина не може промовити й слова від переляку і холоду, бо й тут, у хліві, ще не є тепло, не змурували лежанки; але все-таки немає вітру і не так мороз бере.

Через декілька хвилин Олександр промовив, що Фальбушенко убив Настю. Коли його дід це почув, він одразу схопився і побіг до сина Петра. Постукав до нього і сказав йому, що «червона мітла» і комсомольці із Фальбушенком все забрали у дядини Ольги, а Настю Фальбушенко убив. Петро сказав батькові: «Я зараз уберуся і підем» — «Ти вибирайся, а я уже пішов», — відповів батько.

Коли Захар прийшов до Ольжиної хати, там уже нічого не було. Вікна побиті, двері відкриті. Захар увійшов до хати: лежанка розвалена, комин у печі розвалений, горщик, в якому варився куліш, розбитий, нікого в хаті немає. Захар подумав: Куди вони пішли вночі, скрізь по сусідах темно... Він пішов у клуню насмикати соломи, поробити в'язки і позатуляти вікна, щоб не віяв сніг у хату. Коли тут прийшов Петро і питає у батька, що сталося. Батько відповів: «А хіба ти не бачиш, що сталося? У хаті немає нікого, вікна побиті, всередині все порозвалено». Петро сказав батькові: «Я як ішов сюди, помітив у Мехтода Музики світло у хаті. Вікна затулені, а у хаті світло». Тоді батько говорить до сина: «Ти, Петре, пороби в'язки і затулуй вікна, а я піду до Мехтода сам».

Коли Захар підійшов до Мехтодової хати і постукав у